

พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณี สรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง หมู่ 3 หมู่ 5
และหมู่ 9 ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์
RITUAL BELIEF AND TRADITION OF SPRINKLING SCENTED
WATER ON THE PU PHAYA KAEW WONG MUEANG OF
MOO 3, 5 AND 9 IN NAM-MAN SUB DISTRICT,
TAPLA DISTRICT, UTTARADIT PROVINCE

¹ธีร์กัญญา อินทอง และ ²อุบลวรรณ สายทอง
¹Teekanya Intong and ²Ubonwan Saythong

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, ประเทศไทย
Uttaradit Rajabhat University, Thailand

¹i.Teekanya@hotmail.com

Received: September 15,2023; **Revised** :November 2, 2023; **Accepted** :December 30,2023

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา ภูมิหลังของประเพณี สรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง หมู่ 3 หมู่ 5 และ หมู่ 9 ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ และ พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณี สรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง ผลการศึกษาพบว่า ประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมืองเป็น ประเพณีความเชื่อที่ปฏิบัติสืบทอดมากกว่า 200 ปีโดยจะเริ่มสรงน้ำปู่ หลังวันสงกรานต์ 7 วันคือ วันที่ 20 เมษายน ของทุกปี มีลำดับพิธีกรรมดังนี้ ก่อนวันสรงน้ำปู่ 1-2 วัน คือ 18-19 เมษายน มีการร่วมกันโยงด้ายสายสิญจน์ที่มาจากการบริจาค จากศาลปู่ไปยังทุกครัวเรือน เชื่อว่าเป็นด้าย มงคลคุ้มภัยกันสิ่งไม่ดีที่จะมาสู่บ้านเรือน เป็นการเชื่อมโยงความสามัคคีของคนในหมู่บ้านให้กลมเกลียวรักใคร่ห่วงใยซึ่งกันและกัน วันที่ 19 เมษายน ตอนเย็นจะมีการก่อเจดีย์ทรายใกล้ศาลปู่ จากนั้นแต่ละครอบครัวจะมีการจัดทำกระทงจากกาบกล้วย เป็นกระทง 4 มุม ภายในกระทง จะเอาดินเหนียวปั้นเป็นรูปคนเท่าจำนวนสมาชิกในครัวเรือนและ สัตว์เลี้ยงด้วย ข้าวขาว ข้าวแดง กล้วยสุก น้ำอ้อย น้ำตาล พริกเกลือ อันแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ ตอนเช้าวันที่ 20 เมษายน ก็จะยกกระทง พร้อมทั้งอาหารถวายพระไปทำบุญตักบาตรที่ศาลปู่ นางทรงจะไปรอพระอยู่ที่ศาลปู่เพื่อร่วมทำบุญตักบาตรด้วย เมื่อพระสงฆ์เจริญพุทธมนต์สวดถวายพรพระเสร็จแล้วก็จะถวายภัตตาหาร

¹อาจารย์, สาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

² อาจารย์ ดร., สาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

ในขณะที่พระสงฆ์กำลังฉันภัตตาหารอยู่นั้น กลองยาวก็จะบรรเลง รำทรงปู่พญาแก้ววงเมือง ก็จะพ้อนรำมือหนึ่งถือดาบเพื่อทำพิธีปิดเคราะห์ปัดรังควาญ เสนียดจัญไร ให้ออกไปจากหมู่บ้านโดยใช้ปลายดาบเขี่ยที่กระตังยี่ห่วยและเจดีย์ทราย เมื่อพระสงฆ์ฉันเสร็จ ทุกคนรับพรจากพระสงฆ์ผู้ปูในรำทรงก็จะหมอบกราบเมื่อพระสงฆ์กลับวัดผีปู่ก็จะออกจากรำทรง เสร็จพิธีกรรมตอนเช้า ตอนบ่ายชาวบ้านจะสรงน้ำพระที่วัดก่อน หลังจากสรงน้ำพระสงฆ์แล้วก็จะพากันไปสรงน้ำปูที่ศาลรำทรงก็จะไปในพิธี มีคณะกลองยาว บรรเลงสักครุผีปู่ก็จะประทับรำ ประชาชนก็จะถามเกี่ยวกับเหตุการณ์ในวันข้างหน้าว่าจะดีหรือร้ายประการใดผีปู่ก็จะตอบให้ฟังเมื่อหมดคำถามก็จะทำพิธีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง โดยเริ่มจากผู้นำชุมชนก่อน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายก อบต. ตามด้วยประชาชนที่ไปร่วมพิธี ก็จะมี ประชาชนหมู่ 3 หมู่ 5 หมู่ 9 เป็นหลัก เมื่อสรงน้ำปูเสร็จแล้วผีปู่ก็จะออกจากรำทรง เป็นอันเสร็จพิธีประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง ประจำปี ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง เกี่ยวกับระยะเวลา ในการประกอบพิธีกรรม ความเชื่อเกี่ยวกับสถานที่ วัตถุสิ่งของ ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม

คำสำคัญ : พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณี สรงน้ำปู่ พญาแก้ววงเมือง

Abstract

The purpose of this research was to study the background of the ritual belief and tradition of sprinkling scented water on the Pu Phaya Kaew Wong Mueang of Moo 3, 5 and 9 in Nam-man subdistrict, Tapla district, Uttaradit province. The research results found that tradition sprinkling scented water on the Pu Phaya Kaew Wong Mueang is a tradition and belief which has been passed down for more than 200 years. The sprinkling of scented water on the Pu Phaya Kaew Wong Mueang after Songkran festival, on April 20th of every year. The order of the rituals is as follows: on April 18-19, or 1-2 days prior the event of sprinkling scented water on the Pu Phaya Kaew Wong Mueang, they join together to tie the holy thread from Pu Phaya Kaew Wong Mueang shrine to connect every house in Moo 3, 5 and 9. It is believed to be a sacred thread that protects against bad things that might come. It is a connection symbolizing unity for the people in the village to be all harmonious, loving and caring for each other. On the evening of April 19, a sand pagoda will be built near the shrine. After that, each family will prepare a krathong from leaf sheathes of banana trees, forming a krathong at 4 corners. Inside the krathong will consist of clay that is molded into figures equalling to the number of household members and pets, some white rice, red rice, ripe bananas, molasses, sugar, chili and salt, which represents abundance. On the morning of April 20, they carry the krathong and food for monks to the shrine to make merit and alms. The medium of Pu Phaya Kaew Wong Mueang, also known as as “Phee Pu”, will wait for the monks at the

shrine to make merit too. When the monks have finished chanting and blessing, they will offer food to the monks. While the monks eat, people will play long drums. Phee Pu will dance with one hand holding a sword to perform a ceremony to ward off bad things by using the sword tip to rake every krathong and sand pagoda. Once the monks finish eating, everyone receives blessings, and Phee Pu will leave the medium when the monks return to temple. In the afternoon of April 20, people sprinkle scented water on the Buddha image at the temple before sprinkling scented water on Pu Phaya Kaew Wong Mueang at the shrine. The medium will join with a long drum parade and then the ghost of Pu Phaya Kaew Wong Mueang will enter the medium once again, and Phee Pu will predict good or bad fortune. After that, they will sprinkle scented water on Pu Phaya Kaew Wong Mueang, and to follow, on the community leaders (village headman, and sub-district administrative president) and witnesses of the ceremony. When the sprinkling of scented water is finished, Phee Pu will leave the medium, which marks the end of the annual sprinkling scented water on Pu Phaya Kaew Wong Mueang ceremony.

Keywords: Ritual , Belief, Tradition, Sprinkling scented water on the Pu Phaya Kaew Wong Muean

บทนำ

ประเพณีท้องถิ่นตำบลน้ำหมัน แม้จะไม่มีภูมิปัญญาที่เด่นชัดเพราะเป็นชุมชนที่ค่อนข้างใหม่มีประวัติศาสตร์ไม่ยาวนานแต่ในด้านความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการสืบค้นเพื่อพัฒนาและสืบสานอันมีคุณค่าต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตครอบครัวชุมชน ตำบลน้ำหมันเป็นอย่างยิ่ง ภูมิปัญญาเป็นเรื่องของการสืบทอดประสบการณ์ จากอดีตถึงปัจจุบันที่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง (เต็มศิริ บุญยสิทธิ์, 2562) ประเพณีสงฆ์บ้านน้ำหมันเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมานานเป็นการแสดงความกตัญญูต่เวทที่มีความเชื่อว่าปู่พญาแก้ววงเมือง เป็นผีบ้านผีเมืองที่ให้ความคุ้มครองชาวตำบลน้ำหมัน ไม่ให้มีภัยร้ายมาเบียดเบียน เช่น โรคระบาด ภัยธรรมชาติ วาทภัย อุทกภัย และทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ทุกคนในหมู่บ้านอยู่ร่มเย็นเป็นสุขทุกคน นอกจากนั้นประเพณีสงฆ์บ้านน้ำหมันเป็นการขอขมาและแสดงความกตัญญูต่เวทแล้วยังทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลนำมาแต่สิ่งดี ๆ แก่ตนเอง หมู่บ้านและชุมชน เมื่อรับพรจากผีปู่โดยมีลำดับพิธีการดังนี้ กำหนดการสงกรานต์ในตำบลน้ำหมันมี 7 วันวันที่ 6 ของวันสงกรานต์ หรือประมาณวันที่ 19 เมษายนของทุกปี ในตอนบ่ายจะเริ่มก่อเจดีย์ทรายที่บริเวณหน้าศาลปู่ตอนเย็นจะกลับบ้านไปเย็บกระทงกาบกล้วย 9 ห่อง เรียกว่ากระทงส่งเคราะห์ สิ่งของที่ใส่ในกระทงส่งเคราะห์จะมีดินเหนียวปั้นเป็นรูปคนเท่าจำนวนคนสมาชิกในบ้านของผู้ที่นชอบกระทงปักด้วยธงกระดาษสามเหลี่ยมสี แต่ละห้องในกระทงจะมีข้าวแกงส้ม (ผักที่มีรสเปรี้ยว) แกงหวาน (น้ำอ้อย น้ำตาล) ขนมขาว ขนมแดง พอรุ่งเช้าของวันที่ 7 ของวันสงกรานต์ ประมาณวันที่ 20 เมษายน จะหิ้วกระทงส่งเคราะห์ไปวางเป็นแถวยาวไปทางทิศใต้ ไม่

นิยมวางเป็นแถวไปทางทิศเหนือ แล้วตีกบตาถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ ในระหว่างที่พระสงฆ์ฉัน ภัตตาหารจะมีขบวนแห่ไปรับปูในร่างทรงคนปัจจุบัน คือ นางสังเวียน บุญสง่า ปู่พญาแก้ววงเมือง จะเข้าไปในร่างทรงเพื่อนำหน้าขบวนแห่มาที่ศาล ระหว่างทางปู่จะรำดาบปิดเคราะห์โดยเอาปลายดาบจี้กระทง ด้ายสายสิญจน์ที่โยงรอบหมู่บ้านมาจนถึงกระทงส่งเคราะห์ เรียกว่า พิธีปิดเคราะห์ จากนั้นก็กราบพระถวายผ้าป่าให้ทั่วเวสสุวัณพระสงฆ์ให้พรเป็นเสร็จพิธีตอนเช้า (ผู้ให้ข้อมูลนาง บุญล้ำ อินทอง นางยวง อินทอง)

ตอนบ่ายวันที่ 20 เมษายน วันที่ 7 ของวันสงกรานต์ จะมีขบวนแห่มารับปูที่บ้านนางทรง อีกครั้งหนึ่ง เพื่อไปทำพิธีสงฆ์ที่ศาล เมื่อปู่เข้าร่างทรงนางทรงก็จะเพื่อนำตลอดทางจนถึงศาล ด้วยความสนุกสนานทั้งปู่และผู้ติดตาม เมื่อปู่ถึงศาลจะมีการทำนายเหตุการณ์บ้านเมือง ดิน ฟ้า อากาศ ผลผลิต อาชีพ ข้อควรระวังต่างๆ แล้วแต่คำถาม แล้วปู่จะทำนายให้ทราบเมื่อถามข้อสงสัยต่างๆ จบแล้วจากนั้นก็ทำพิธีสงฆ์ปูเป็นเสร็จพิธี ดังนั้นผู้ศึกษาจึงสนใจศึกษาเรื่อง พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณี สงฆ์ปูพญาแก้ววงเมือง หมู่ 3 หมู่ 5 หมู่ 9 ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ การศึกษาครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ในการจัดการศึกษา การพัฒนาหลักสูตร สถานศึกษานำสู่การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การศึกษาโครงการ และการสืบค้นทางวิชาการ รวมทั้งเป็นแนวทางในการศึกษา สืบค้นเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ในพื้นตำบลน้ำหมันและพื้นที่อื่นๆสืบไป (ผู้ให้ข้อมูลนาง ลำไย คำแสนหลวง และ ปิ่น กำแก้ว)

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิหลังของประเพณี สงฆ์ปูพญาแก้ววงเมือง หมู่ 3 หมู่ 5 หมู่ 9 ตำบลน้ำหมัน
2. เพื่อศึกษาพิธีกรรม ความเชื่อ เกี่ยวกับประเพณี สงฆ์ปูพญาแก้ววงเมืองหมู่ 3 หมู่ 5 หมู่ 9 ตำบลน้ำหมัน
3. เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับประเพณี สงฆ์ปูพญาแก้ววงเมือง หมู่ 3 หมู่ 5 หมู่ 9 ตำบลน้ำหมัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง พิธีกรรม ความเชื่อประเพณีสงฆ์ปูพญาแก้ววงเมือง หมู่ 3 หมู่ 5 หมู่ 9 ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กำหนดขั้นตอนการดำเนินการศึกษาได้ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย ในการศึกษาครั้งนี้ กลุ่มประชากร หมู่ 3 หมู่ 5 และ หมู่ 9

ตำบลน้ำหมัน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดอุดรดิศร์และกลุ่มเป้าหมายจำนวน 45 คนโดยแบ่งเป็น ผู้นำชุมชน 7 คนผู้ประกอบพิธีกรรม 5 คนชาวบ้านผู้เข้าร่วมพิธีกรรม 29 คน ผู้รู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 4 คน

แหล่งข้อมูลเอกสาร โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งต่างๆ ได้แก่ วิทยานิพนธ์ องค์ความรู้ท้องถิ่นตำบลน้ำหมัน วารสารวัฒนธรรมไทยประเพณีไทย สำนักงานงานวิจัยและบริการ สถาบันราชภัฏอุดรดิศร์ การประชุมวิชาการ การปฏิบัติการวิจัยแบบมีส่วนร่วม องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำหมัน แผนพัฒนาตำบลน้ำหมันปี 2561-2565 หนังสือร้อยเรื่อง ร้อยวิถีชุมชน ตำบลน้ำหมัน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) และแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์จากเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์และจากการเข้าร่วมกิจกรรม รวบรวมข้อมูลทั้งหมดจากการศึกษาข้างต้น ทั้งในส่วนของการศึกษาจากภาคเอกสารและการศึกษาภาคสนาม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก มาจัดทำโดยรวบรวมประเด็นต่างๆ เข้าด้วยกัน ทำการปรับทอนข้อมูล และตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) และทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นที่ศึกษาแล้วนำเสนอเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

จากการศึกษา พิธีกรรม ความเชื่อประเพณี สรงน้ำพุพญาแก้ววงเมือง หมู่ 3 หมู่ 5 หมู่ 9 ตำบลน้ำหมัน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดอุดรดิศร์ สรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. ภูมิหลังของประเพณี สรงน้ำพุพญาแก้ววงเมือง หมู่ 3 หมู่ 5 หมู่ 9 ตำบลน้ำหมันผลการศึกษาภูมิหลังของประเพณี สรงน้ำพุพญาแก้ววงเมือง ประเพณีสรงน้ำพุบ้านน้ำหมันเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมานานเป็นการแสดงความกตัญญูตเวทีที่มีความเชื่อว่าพุพญาแก้ววงเมืองเป็นผีบ้านผีเมืองที่ให้ความคุ้มครองชาวตำบลน้ำหมัน ไม่ให้มีภัยร้ายมาเบียดเบียน เช่น โรคระบาด ภัยธรรมชาติ วัตภัย อุทกภัย และทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ทุกคนในหมู่บ้านอยู่ร่มเย็นเป็นสุข นอกจากนั้นประเพณีสรงน้ำพุเป็นการขอขมาและแสดงความกตัญญูตเวที แล้วยังทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลนำมาแต่สิ่งดีๆ แก่ตนเอง หมู่บ้านและชุมชน เมื่อรับพรจากผีปู่โดยมีลำดับพิธีการ ดังนี้ กำหนดการสงกรานต์ในตำบลน้ำหมันมี 7 วัน วันที่ 7 ของวันสงกรานต์หรือประมาณวันที่ 19 เมษายนของทุกปี ในตอนบ่ายจะเริ่มก่อเจดีย์ทรายที่บริเวณหน้าศาลปู่ตอนเย็นจะกลับบ้านไปเย็บกระทงกาบกล้วย 9 ห่อง เรียกว่า กระทงส่งเคราะห์ สิ่งของที่ใส่ในกระทงส่งเคราะห์จะมีดินเหนียวปั้นเป็นรูปคนเท่าจำนวนคนสมาชิกในบ้านของผู้นั้นขอบกระทงปักด้วยธงกระดาษสามเหลี่ยมสี แต่ละห่องในกระทงจะมีข้าว แกง ส้ม (ผักที่มีรสเปรี้ยว) แกงหวาน (น้ำอ้อย น้ำตาล) ขนมขาว ขนม

แดง พอรุ่งเช้าของวันที่ 7 ของวันสงกรานต์ ประมาณวันที่ 20 เมษายน จะหิ้วกระทงส่งเคราะห์ที่ไปวางเป็นแถวยาวไปทางทิศใต้ ไม่นิยมวางเป็นแถวไปทางทิศเหนือ แล้วตัดกาตธรวายภัตดาหารแต่พระสงฆ์ ในระหว่างที่พระสงฆ์ฉันภัตดาหารจะมีขบวนแห่ไปรับปูในร่างทรงคนปัจจุบัน คือ นางสังเวียน บุญสง่า ปู่พญาแก้ววงเมืองจะเข้าในร่างทรงพื่อนรำนำหน้าขบวนแห่มาที่ศาล ระหว่างทางปู่จะรำดาบปิดเคราะห์ที่โดยเอาดาบจี้กระทง ด้ายสายสิญจน์ที่โยงรอบหมู่บ้านมาจนถึงกระทงส่งเคราะห์ เรียกว่า พิธีปิดเคราะห์ จากนั้นก็มากราบพระถวายผ้าป่าให้ท้าวเวสสุวรรณพระสงฆ์ให้พรเป็นเสร็จพิธีตอนเช้า (ผู้ให้ข้อมูลนายปิ่น วิชัยสุนทร)

ตอนบ่ายวันที่ 20 เมษายน วันที่ 7 ของวันสงกรานต์ จะมีขบวนแห่มารับปูที่บ้านนางทรงอีกครั้งหนึ่ง เพื่อไปทำพิธีสงน้ำที่ศาล เมื่อปู่เข้าร่างทรงนางทรงก็จะพื่อนรำตลอดทางจนถึงศาลด้วยความสนุกสนานทั้งปู่และผู้ติดตาม เมื่อปู่ถึงศาลจะมีการทำนายเหตุการณ์บ้านเมือง ดิน ฟ้า อากาศ ผลผลิต อาชีพ ข้อควรระวังต่างๆ แล้วแต่คำถาม แล้วปู่จะทำนายให้ทราบเมื่อถามข้อสงสัยต่างๆจบแล้วจากนั้นก็จะทำพิธีสงน้ำปูเป็นเสร็จพิธี

ตอนกลางคืนจะมีมหรสพสมโภชหรือไม่แล้วแต่เศรษฐกิจในชุมชนจะเอื้ออำนวยผลพลอยได้จากภูมิปัญญาประเพณีวัฒนธรรมสงน้ำปูที่นับเป็นกุศโลบายของคนโบราณ นอกจากจะเป็นศูนย์รวมจิตใจให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สร้างความสมัครสมานสามัคคี การยึดมั่นในความดีที่เป็นความเชื่อของชุมชน และยังแฝงไว้ด้วยความสนุกสนานรื่นเริง ความเสียสละ มีส่วนร่วมในภารกิจชุมชนในการบริหารจัดการงานให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี เชื่อในอภินิหารอันทำให้เกิดความมั่นใจในการดำรงชีวิตว่า ปู่พญาแก้ววงเมือง ใต้ให้ความคุ้มครองทุกคนในชุมชนให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุขได้คุ้มครองทุกคนในชุมชน เป็นสุขตลอดปีหรือถ้ามีปัญหาอุปสรรคที่ปู่ได้ทักทายไว้ก็เตือนให้เกิดความมั่นใจและไม่ประมาทในการดำรงชีวิต การปฏิบัติภารกิจเพื่อความอยู่รอดปลอดภัยของตนเองครอบครัวและชุมชน (ผู้ให้ข้อมูล คำหล้า ดอกพุด)

2. พิธีกรรม ความเชื่อ เกี่ยวกับประเพณี สงน้ำปูพญาแก้ววงเมือง หมู่ 3 หมู่ 5 หมู่ 9 ตำบลน้ำหมัน ความเชื่อเรื่องผีปู่ประจำหมู่บ้านในตำบลน้ำหมัน ผีปู่ประจำหมู่บ้านน้ำหมัน 9 ชื่อผีปู่พญาแก้ววงเมือง ที่ตั้งศาลผีปู่ ศาลผีปู่มีอยู่ 2 แห่ง แห่งที่ 1 ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 3 ด้านหลังสำนักงาน อบต.น้ำหมัน แห่งที่ 2 ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 9 ทางแยกไป สถานีตำรวจภูธรน้ำหมัน ความเชื่อ ชาวบ้านน้ำหมันทั้ง 3 หมู่บ้านมีความเชื่อว่าผีปู่พญาแก้ววงเมือง ให้ความคุ้มครองประชาชนคนบ้านน้ำหมันไม่ให้มีเหตุร้ายใดๆ เกิดขึ้น ช่วยขจัดปัดเป่าภัยพิบัติทั้งมวลออกไปจากหมู่บ้าน ทำนายทายทักเหตุการณ์ล่วงหน้า ให้คนรู้ไว้จะได้ไม่ประมาทในการดำรงชีวิต พิธีกรรม มี 2 ขั้นตอน คือ 1) การเลี้ยงผีปู่ และ 2) การสงน้ำปู

2.1. การเลี้ยงผีปู่พญาแก้ววงเมือง กำหนดเดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำ เอาไข่ต้มเลี้ยงผีปู่พญาแก้ววงเมือง มีขั้นตอนดังนี้ ก่อนจะถึงวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ประมาณ 2-3 วัน ผู้ที่ทำหน้าที่ ข้ำจ้ำหมอง่อนคือผู้มีหน้าที่ดำเนินการในพิธี จะออกเดินแจ้งข่าวการเลี้ยงผีปู่ให้ประชาชนในสามหมู่บ้านทราบ และขอเก็บไข่มาด้วยถ้าครอบครัวใดยังไม่มีไข่ก็ให้เป็นเงินแทนก็มี บางครอบครัวก็จะนำไปให้ในวันทำพิธีเลี้ยงผีปู่ก็มี เมื่อถึงวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ในตอนเช้าก็จะทำพิธีต้มไข่ โดยนำไข่ทั้งหมดมาต้มรวมกัน เมื่อไข่สุกแล้ว ผู้ทำหน้าที่ ข้ำจ้ำหมอง่อน ก็จะนำรูป หมากพลู บุหรี่ ไข่ต้ม

ขึ้นเช่นไหว้ผีปู่ที่ศาลผีปู่พญาแก้ววงเมือง โดยกล่าวอัญเชิญให้ปู่พญาแก้ววงเมืองมารับเอาไขต้มหมากพลู บุหรี่ ที่ลูกหลานได้นำมาเลี้ยงในวันนี้ เมื่อทำพิธีเลี้ยงผีปู่พญาแก้ววงเมืองเสร็จแล้วไขต้มก็จะนำมารับประทานกัน หรือคืนให้แก่เจ้าของไขไปถ้าเจ้าของไขมาร่วมอยู่ในพิธีนั้น

2.2 การสร้งน้ำปู่ ประเพณีสร้งน้ำผีปู่พญาแก้ววงเมือง บ้านน้ำหมัน เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมานานเป็นการแสดงความกตัญญูมีความเชื่อว่าปู่พญาแก้ววงเมือง เป็นลักษณะของเสื้อบ้านเสื้อเมืองที่ให้ความคุ้มครองชาวตำบลน้ำหมันมาหลายชั่วอายุคน

หากกล่าวถึงความเชื่อในเรื่องของผีปู่พญาแก้ววงเมืองว่า มีที่มาอย่างไรนั้น ในส่วนของการอพยพการตั้งถิ่นฐานของผู้คนนั้น ส่วนใหญ่อพยพมาจากอำเภอลับแล ซึ่งในความเชื่อของอำเภอลับแลมีปรากฏหลักฐาน คติ ความเชื่อ ในการนับถือผีปู่พญาแก้ววงเมือง ถือได้ว่าเป็นกลุ่มเดียวกันนั้นคือการนำคติ ความเชื่อเรื่องผีปู่พญาแก้ววงเมือง มาด้วยในตอนการอพยพมาตั้งถิ่นฐานเมื่อ 200 กว่าปี ก่อน พ.ศ. 2345

จากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุในน้ำหมัน นางทรง หรือบางทีออกเสียงเป็นนางหง ภาษาถิ่นนางหงที่เก่าแก่ที่สุดคือ แม่ชาพิ้ง จันทรเป็ง เป็นนางทรงผีปู่พญาแก้ววงเมืองมาหลายสิบปี เมื่อยายพิ้งเสียชีวิตลง ประชาชนน้ำหมันจึงเลือกบุตรสาวคือ นางสี พึ่งถา เป็นนางทรงแทน ลักษณะการแต่งกายของนางทรงนั้นจะแต่งตัวด้วยเสื้อพื้นเมือง ชิ้นพื้นเมือง เมื่อผีปู่เข้าร่างทรง นางทรงจะมีอาการสั่นและนำผ้าขาวม้าขึ้นมาพันที่ศีรษะ สูดบุหรี่ยาเส้นมวนด้วยใบตองแห้งและตีสุรา เป็นการยอมรับของเช่นไหว้จากลูกหลาน ประชาชนในหมู่บ้านทุกคนผีปู่พญาแก้ววงเมืองถือเป็นลูกเป็นหลาน ในศาลผีปู่พญาแก้ววงเมืองนั้นมีผีอารักษ์อยู่ 2 ตน คือ ผีปู่พญาแก้ววงเมือง กับ ผีปู่กัก จะสลับกันเข้าร่าง เมื่อผีปู่กักเข้าร่างทรงอาการก็จะเปลี่ยนไป เนื่องจากผีปู่กักมีหน้าที่เลี้ยงควายของผีปู่พญาแก้ววงเมือง กิริยาที่แสดงออกคือ การตบตามร่างกาย เนื่องจากกิริยาการถูกรังกัด ซึ่งจะมี “ข้าวจ้ำ” หรือ “ข้าจ้ำ” คือคนที่มีความรู้ ความเข้าใจในพิธีกรรม และสื่อสาร ระหว่างผีกับชาวบ้าน ซึ่งผีปู่จะเป็นคนเลือกเอง

ศาลหรือโฮงของผีปู่พญาแก้ววงเมืองนั้น ในยุคของแม่ชาพิ้ง จันทรเป็ง มีการตั้งศาลไว้ที่บนเนินสูง ที่เรียกว่า ม่อน บริเวณสี่แยก ในหมู่ที่ 3 ตำบลน้ำหมัน ต่อมาด้วยความคิดที่ว่าอยากจะให้อยู่ใกล้กับชาวบ้าน เนื่องจากที่เดิมอยู่บนดอย(ม่อน) มองเห็นไม่ถนัด ชาวบ้านจึงตกลงย้ายศาลมาตั้งไว้บริเวณสามแยกหมู่ที่ 9 ตำบลน้ำหมัน เนื่องจากเป็นเส้นทางหลักในการสัญจรและเข้าสักการะได้สะดวก

ความสำคัญในการสร้งน้ำปู่พญาแก้วเกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาลูกหลานไม่ให้มีภัยร้ายมาเบียดเบียน เช่น โรคระบาด ภัยธรรมชาติ วัตภัย อุทกภัย และทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ทุกคนในหมู่บ้านอยู่ร่มเย็นเป็นสุขทุกคน นอกจากนั้นประเพณีสร้งน้ำปู่เป็นการขอขมาและแสดงความกตัญญูตเวที แล้วยังทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลนำมาแต่สิ่งดีๆ แก่ตนเอง หมู่บ้านและชุมชน เมื่อรับพรจากผีปู่โดยมีลำดับพิธีการดังนี้ กำหนดการสร้งนํ้าในตำบลน้ำหมันมี 7 วันวันที่ 6 ของวันสงกรานต์ หรือประมาณวันที่ 19 เมษายนของทุกปี ในตอนบ่ายจะเริ่มก่อเจดีย์ทรายที่บริเวณหน้าศาลปู่ตอนเย็นจะกลับบ้านไปเย็บกระทงกาบกล้วย 9 ห่อง เรียกว่า กระทงส่งเคราะห์ สิ่งของที่ใส่ในกระทงส่งเคราะห์จะมีดินเหนียวปั้นเป็นรูปคนเท่าจำนวนคนสมาชิกในบ้านของผู้นั้น บางครั้งก็

ป็นเป็นรูปสัตว์ เช่น วัว ควายใส่ลงไปในกระทง ขอบกระทงปักด้วยธงกระดาษสีสามเหลี่ยม แต่ละห้องในกระทงจะมีข้าว แกง ส้ม (ผักที่มีรสเปรี้ยว) แกงหวาน (น้ำอ้อย น้ำตาล) ขนมขาว ขนมแดง ขมิ้นหั่นเป็นแว่น (เงินค้ำป็นฮ้อย) เม็ดฝ้าย เศษถั่ว(เพียงถั่ว) พริกเกลือ พอรุ่งเช้าของวันที่ 7 ของวันสงกรานต์ ประมาณวันที่ 19-20 เมษายน จะหิ้วกระทงส่งเคราะห์ไปวางเป็นแถวยาวไปทางทิศใต้ ไม่นิยมวางเป็นแถวไปทางทิศเหนือ แล้วตักบาตรถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ ในระหว่างที่พระสงฆ์ฉันภัตตาหารจะมีขบวนกลองยาวแห่ไปรับปูในร่างทรง ปู่พญาแก้ววงเมืองจะเข้าไปในร่างทรง ฟ้อนรำนำหน้าขบวนแห่มาที่ศาลโดยมีชาวบ้านฟ้อนรำมาด้วยอย่างสนุกสนาน ระหว่างทางปู่จะรำดาบปิดเคราะห์โดยเอาดาบจี้กระทงส่งเคราะห์ที่ชาวบ้านนำมาเรียงไว้ เรียกว่า พิธีปิดเคราะห์ จากนั้นก็มากราบพระถวายผ้าป่าให้ท้าวเวสสุวรรณ พระสงฆ์ให้พรเป็นเสร็จพิธีตอนเช้า (ผู้ให้ข้อมูล ประยุทธ์ อินทeson)

ตอนบ่ายวันที่ 20 เมษายน วันที่ 7 ของวันสงกรานต์ จะมีขบวนแห่มารับปูที่บ้านนางทรงอีกครั้งหนึ่ง เพื่อไปทำพิธีสงฆ์ที่ศาล เมื่อปูเข้าร่างทรงนางทรงก็จะฟ้อนรำตลอดทางจนถึงศาลด้วยความสนุกสนานทั้งปูและผู้ติดตาม เมื่อไปถึงศาลจะมีการทำนายเหตุการณ์บ้านเมือง ดิน ฟ้า อากาศ ผลผลิต อาชีพ ข้อควรระวังต่างๆ แล้วแต่คำถาม แล้วปู่จะทำนายให้ทราบเมื่อถามข้อสงสัยต่าง ๆ จบแล้วจากนั้นก็ทำพิธีสงฆ์ปูเป็นเสร็จพิธี ตอนเย็นมีมหรสพสมโภชให้ผีปู่พญาแก้ววงเมือง (การแข่งขันมวยไทย)

ในความเชื่อเรื่องการจัดมหรสพสมโภช ประเพณีสงฆ์ปูพญาแก้ววงเมือง ตำบลน้ำหมัน นั้นเชื่อว่า ปู่พญาแก้ว วงเมือง ชอบการแข่งขันชกมวยไทย จึงจัดมหรสพสมโภชเป็นการแข่งขันชกมวยไทยเป็นประจำ ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2551 ผู้มีจิตศรัทธาในปู่พญาแก้ววงเมือง ร่วมกันจัดทำหุ่นปั้นปู่พญาแก้ววงเมืองขึ้น ตั้งไว้ที่สามแยก หมู่ที่ 9 ตำบลน้ำหมัน และในเวลาต่อมาได้ทำพิธีทุบทำลายหุ่นเสีย เชื่อว่าเมื่อมีหุ่นแล้ว ปู่พญาแก้ววงเมืองจะไม่เข้าร่างทรงแต่จะสถิตในหุ่นแทน ปี พ.ศ.2552 คณะกรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ 9 ตำบลน้ำหมัน นำโดยผู้ใหญ่พ่อน แสนคุณา ได้จัดงานสมโภช ประเพณีสงฆ์ปูพญาแก้ววงเมือง โดยจัดมหรสพเป็นรางวัลย้อนยุคสมโภช ปู่พญาแก้ววงเมืองในร่างทรง โกรธไม่ชอบ จึงเป็นการจัดรางวัลย้อนยุคครั้งแรกและครั้งเดียวเนื่องในการจัดมหรสพสมโภช ประเพณีสงฆ์ปูพญาแก้ววงเมือง ตำบลน้ำหมันดังกล่าว

รายชื่อข้าจ้หมอง่อน บ้านน้ำหมัน ได้แก่ นายราย พินยงค์ (เสียชีวิต) นายแสน ไสสอน (เสียชีวิต) นายพุม สมปา นายวน นันมิ่ง คนปัจจุบัน รายชื่อนางทรงหรือนางทง ที่พอค้นได้ ได้แก่ นางพริ้ง จันทร์เป็ง (เสียชีวิต) นางสี เพ็งถา (เสียชีวิต) นางสังเวียน บุญสง่า นางทรง ศาลปูหมู่ที่ 3 นางทรงคนปัจจุบัน ปีพ.ศ.2566 นี้ คือ นายรณชัย บัวสุข ศาลปูหมู่ที่ 9 (ผู้ให้ข้อมูลนายโพ้ง อินทอง, นายประยุทธ์ อินทeson และนายรณชัย บัวสุข)

อภิปรายผล

การศึกษาพิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณี สรงน้ำปูพญาแก้ววงเมือง หมู่ 3 หมู่ 5 และ หมู่ 9 ตำบลน้ำหมัน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดอุดรธานี มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. ศึกษาภูมิหลังของประเพณี สรงน้ำปูพญาแก้ววงเมือง หมู่ 3 หมู่ 5 หมู่ 9 ตำบลน้ำหมัน ถึงความเชื่อ ชาวบ้านน้ำหมันทั้ง 3 หมู่บ้านมีความเชื่อว่าผีปูพญาแก้ววงเมือง ให้ความคุ้มครองประชาชนคนบ้านน้ำหมันไม่ให้มีเหตุร้ายใดๆ เกิดขึ้น ช่วยขจัดปัดเป่าภัยพิบัติทั้งมวลออกไปจากหมู่บ้าน ทำนายทายทักเหตุการณ์ล่วงหน้า ให้คนรู้ไว้จะได้ไม่ประมาทในการดำรงชีวิต

2. ศึกษาพิธีกรรม ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี สรงน้ำปูพญาแก้ววงเมืองหมู่ 3 หมู่ 5 หมู่ 9 ตำบลน้ำหมัน พิธีกรรมมี 2 ขั้นตอน คือ การเลี้ยงผีปู การสรงน้ำปู (ธีรภัฏญา อินทอง, 2565)

2.1 การเลี้ยงผีปูพญาแก้ววงเมือง กำหนดเดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำ เอาไข่ต้มเลี้ยงผีปูพญาแก้ววงเมือง มีขั้นตอนดังนี้ ก่อนจะถึงวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ประมาณ 2-3 วัน ผู้ที่ทำหน้าที่ ข้าจ้ำหมอหง่อน จะออกเดินแจ้งข่าวการเลี้ยงผีปูให้ประชาชนในสามหมู่บ้านทราบ และขอเก็บไข่มาทำพิธีเลี้ยงผีปูก็มี เมื่อถึงวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ในตอนเช้าก็จะทำพิธีต้มไข่ โดยนำไข่ทั้งหมดมาต้มรวมกัน เมื่อไข่สุกแล้ว ผู้ทำหน้าที่ ข้าจ้ำหมอหง่อน ก็จะนำรูป หมาก พลุ บุหรี่ ไข่ต้ม ขึ้นเช่นไหว้ผีปูที่ศาลผีปูพญาแก้ววงเมือง โดยกล่าวอัญเชิญให้ปูพญาแก้ววงเมืองมารับเอาไข่ต้ม หมากพลุ บุหรี่ ที่ลูกหลานได้นำมาเลี้ยงในวันนี้ เมื่อทำพิธีเลี้ยงผีปูพญาแก้ววงเมืองเสร็จแล้ว ไข่ต้มก็จะนำมารับประทานกัน ในพิธีนั้น

2.2. การสรงน้ำปู ประเพณีสรงน้ำผีปูพญาแก้ววงเมือง บ้านน้ำหมัน เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมานานเป็นการแสดงความกตัญญูมีความเชื่อว่าปูพญาแก้ววงเมือง เป็นลักษณะของเสื้อบ้านเสื้อเมืองที่ให้ความคุ้มครองชาวตำบลน้ำหมันมาหลายชั่วอายุคนความเชื่อในเรื่องของผีปูพญาแก้ววงเมืองว่า ตั้งแต่การอพยพการตั้งถิ่นฐานของผู้คนนั้น ส่วนใหญ่อพยพมาจากอำเภอลับแล ซึ่งในความเชื่อของอำเภอลับแลมีปรากฏหลักฐาน คติ ความเชื่อ ในการนับถือผีปูพญาแก้ววงเมืองถือได้ว่าเป็นกลุ่มเดียวกัน นั่นคือการนำคติ ความเชื่อเรื่องผีปูพญาแก้ววงเมือง มาด้วยในตอนการอพยพมาตั้งถิ่นเมื่อ 200 กว่าปี ก่อน พ.ศ. 2345 ลำดับพิธีการดังนี้ กำหนดการสงกรานต์ในตำบลน้ำหมันมี 7 วันวันที่ 7 ของวันสงกรานต์ หรือประมาณวันที่ 19 เมษายนของทุกปี ในตอนบ่ายจะเริ่มก่อเจดีย์ทรายที่บริเวณหน้าศาลปู่ตอนเย็นจะกลับบ้านไปเย็บกระทงกาบกล้วย 9 ห่อง เรียกว่ากระทงส่งเคราะห์ สิ่งของที่ใส่ในกระทงส่งเคราะห์จะมีดินเหนียวปั้นเป็นรูปคนเท่าจำนวนคนสมาชิกในบ้านของผู้นั้นขอบกระทงปักด้วยธงกระดาษสามเหลี่ยมสี แต่ละห้องในกระทงจะมีข้าวแกงส้ม (ผักที่มีรสเปรี้ยว) แกงหวาน (น้ำอ้อย น้ำตาล) ขนมขาว ขนมแดง พอรุ่งเช้าของวันที่ 7 ของวันสงกรานต์ ประมาณวันที่ 20 เมษายน จะหิ้วกระทงส่งเคราะห์ไปวางเป็นแถวยาวไปทางทิศใต้ ไม่นิยมวางเป็นแถวไปทางทิศเหนือ แล้วตักบาตรถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ ในระหว่างที่พระสงฆ์ฉันภัตตาหารจะมีขบวนแห่ไปรับปูในร่างทรงคนปัจจุบัน คือ นางสังเวียน บุญสง่า ปูพญาแก้ววงเมืองจะเข้าในร่างทรงพื่อนำหน้าขบวนแห่มาที่ศาล ระหว่างทางปู่จะรำดาบปิดเคราะห์โดยเอาจี

กระทรวง ด้ายสายสัญญาณที่โยงรอบหมู่บ้านมาจนถึงกระทรวงส่งเคราะห์ เรียกว่า พิธีปิดเคราะห์ จากนั้นก็มากราบพระถวายผ้าป่าให้ท้าวเวสสุวรรณพระสงฆ์ให้พรเป็นเสร็จพิธีตอนเช้า (นางสี พึ่งถา 2546)

ตอนบ่ายวันที่ 20 เมษายน วันที่ 7 ของวันสงกรานต์ จะมีขบวนแห่มาจับปูที่บ้านนางทรงอีกครั้งหนึ่ง เพื่อไปทำพิธีสงฆ์ที่ศาล เมื่อปูเข้าร่างทรงนางทรงก็จะพ้อนรำตลอดทางจนถึงศาลด้วยความสนุกสนานทั้งปูและผู้ติดตาม เมื่อปูถึงศาลจะมีการทำนายเหตุการณ์บ้านเมือง ดิน ฟ้า อากาศ ผลผลิต อาชีพ ข้อควรระวังต่างๆ แล้วแต่คำถาม แล้วปูจะทำนายให้ทราบเมื่อถามข้อสงสัยต่างๆ จบแล้วจากนั้นก็จะทำพิธีสงฆ์เป็นเสร็จพิธี (ธีร์กัญญา อินทอง, 2546)

3. วิเคราะห์ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับประเพณี สงฆ์น้ำปูพญาแก้ววงเมือง หมู่ 3 หมู่ 5 หมู่ 9 ตำบลน้ำหมัน ผู้ศึกษาสนใจศึกษาเรื่องพิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณี สงฆ์น้ำปูพญาแก้ววงเมืองเป็นการแสดงความกตัญญูตเวทีที่มีความเชื่อว่าปูพญาแก้ววงเมือง เป็นผีบ้านผีเมืองที่ให้ความคุ้มครองชาวตำบลน้ำหมัน ไม่ให้มีภัยร้ายมาเบียดเบียน เช่น โรคระบาด ภัยธรรมชาติ วัตภัย อุทกภัย และทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ทุกคนในหมู่บ้านอยู่ร่มเย็นเป็นสุขทุกคน นอกจากนี้ประเพณีสงฆ์น้ำปูเป็นการขอขมาและแสดงความกตัญญูตเวที แล้วยังทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลนำมาแต่สิ่งดีๆ แก่ตนเอง หมู่บ้านและชุมชน เมื่อรับพรจากผีปู ความเชื่อที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา ก่อเจดีย์ทรายที่บริเวณหน้าศาลปู และการส่งเคราะห์ ส่งสิ่งชั่วร้ายออกไปจากหมู่บ้าน โดยเย็บกระทงกาบกล้วย 9 ห่อง เรียกว่า กระทงส่งเคราะห์ สิ่งของที่ใส่ในกระทงส่งเคราะห์จะมีดินเหนียวปั้นเป็นรูปคนเท่าจำนวนคนสมาชิกในบ้านของผู้นั้น บางครั้งก็ปั้นเป็นรูปสัตว์ เช่น วัว ควายใส่ลงไปในกระทง ขอบกระทงปักด้วยธงกระดาษสีสามเหลี่ยม แต่ละห่องในกระทงจะมีข้าว แกง ส้ม (ผักที่มีรสเปรี้ยว) แกงหวาน (น้ำอ้อย น้ำตาล) ขนมขาว ขนมแดง ขมิ้นหั่นเป็นแว่น (เงินค้ำป็นฮ้อย) เม็ดฝ้าย เศษกล้วย(เพียงกล้วย) พริกเกลือ แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ อันเป็นที่ถูกใจผีปูพญาแก้ววงเมือง

การศึกษารวบรวมข้อมูล พิธีกรรม ความเชื่อประเพณี สงฆ์น้ำปูพญาแก้ววงเมือง หมู่ 3 หมู่ 5 และหมู่ 9 ตำบลน้ำหมันอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษา ครูผู้สอน และผู้สนใจใฝ่รู้ ใช้ประกอบในการวางแผนเพื่อพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในกลุ่มโรงเรียนน้ำหมัน และเพื่อให้หน่วยราชการ องค์กรส่วนท้องถิ่น ประชาชนในชุมชน ผู้สนใจ และชุมชนอื่น สามารถนำไปใช้ประกอบเป็นแนวทางในการดำเนินการพัฒนาประเพณีท้องถิ่นสืบไป (นิพนธ์ วิจิตกุล, 2563)

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา คือ ภูมิปัญญาประเพณีวัฒนธรรมสงฆ์น้ำปู

1. นับเป็นกุศโลบายของคนโบราณ นอกจากจะเป็นศูนย์รวมจิตใจให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สร้างความสมัครสมานสามัคคี
2. การยึดมั่นในความดีที่เป็นความเชื่อของชุมชน และยังแฝงไว้ด้วยความสนุกสนานรื่นเริง
3. ความเสียสละ มีส่วนร่วมในภารกิจชุมชน ผู้นำชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นตำบลน้ำหมัน

4. การบริหารจัดการงานให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ในด้านต่างๆ ตั้งแต่การเตรียมเลี้ยงผีปูบริจาคน้ำขี้ต้ม การโยงสายสัญญาณ การจัดทำกระทง การจัดพิธีการทางศาสนา และมหรสพสมโภช
5. ความเชื่อในอิทธิฤทธิ์อันทำให้เกิดความมั่นใจในการดำรงชีวิตว่า ปู่พญาแก้ววงเมือง ให้ความคุ้มครองทุกคนในชุมชนให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุขได้คุ้มครองทุกคนในชุมชน เป็นสุขตลอดปีหรือถ้ามีปัญหาอุปสรรคที่ปู่ได้ทักทายไว้ก็เตือนให้เกิดความมั่นใจ และไม่ประมาทในการดำรงชีวิต การปฏิบัติภารกิจเพื่อความอยู่รอดปลอดภัยของตนเองครอบครัวและชุมชน โดยส่วนรวม
6. การเย็บกระทงกาบกล้วย 9 ห่อง เรียกว่า กระทงส่งเคราะห์ สิ่งของที่ใส่ในกระทงส่งเคราะห์จะมีดินเหนียวปั้นเป็นรูปคนเท่าจำนวนคนสมาชิกในบ้านของผู้ที่นำการตกแต่งธงกระดาศสามเหลี่ยมสี่ปิกขอบกระทงแต่ละห่องและในกระทงจะมีข้าว แกงส้ม (ผักที่มีรสเปรี้ยว) แกงหวาน (น้ำอ้อย น้ำตาล) ขนมขาว ขนมแดง อันแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ (ผู้ให้ข้อมูล ปัน วิชัยสุนทร)
7. แบบอย่างการลำดับพิธีกรรม ความเชื่อ ตลอดจนความมั่นคงในการสืบสานขนบประเพณีอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- เต็มศิริ บุญยสิงห์. (2562). "ประเพณีไทย", วารสารวัฒนธรรมไทย. 23 (9) : 41.
- ธีรภัฏญา อินทอง. (2546). *องค์ความรู้ท้องถิ่นตำบลน้ำหมัน*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.
- _____. (2565). *ร้อยเรื่อง ร้อยวิถี ชุมชน ตำบลน้ำหมัน*. พิมพ์ครั้งที่ 1. อุตรดิตถ์ : หลุยส์ก๊อปปี.
- สำนักงานวิจัยและบริการวิชาการ. (2545). "การปฏิบัติกรวิจัยแบบมีส่วนร่วม", ในการประชุมวิชาการ, [ม.ป.ป.] สถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์. อุตรดิตถ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2540). เอกสารประกอบการประชุมสัมมนา คณะกรรมการโรงเรียน. กรุงเทพฯ : อัดสำเนา.
- องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำหมัน. *แผนพัฒนาตำบลน้ำหมันปี 2561-2565*. อุตรดิตถ์ : องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำหมัน.
- องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำหมัน. (2561). *แผนพัฒนาตำบลน้ำหมัน 2561*. อุตรดิตถ์ : องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำหมัน.

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

- คำหล้า ดอกพุด (ผู้ให้สัมภาษณ์), สนัน อินทอง (ผู้สัมภาษณ์), ที่ชุมชนตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ วันที่ 24 มีนาคม 2563
- จิราภา น้อยเทพ (ผู้ให้สัมภาษณ์), สนัน อินทอง ที่ชุมชนตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2563

- นิพนธ์ วิจิตรกุล (ผู้ให้สัมภาษณ์), ธีร์กัญญา อินทอง (ผู้สัมภาษณ์), ที่ชุมชนตำบลน้ำหมัน อำเภอกำแพง จังหวัดอุตรดิตถ์ วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2563
- บุญล้ำ อินทอง (ผู้ให้สัมภาษณ์), ธีร์กัญญา อินทอง (ผู้สัมภาษณ์), ที่ชุมชนตำบลน้ำหมัน อำเภอกำแพง จังหวัดอุตรดิตถ์ วันที่ 4 มีนาคม 2563
- ปิ่น วิชัยสุนทร (ผู้ให้สัมภาษณ์), ธีร์กัญญา อินทอง (ผู้สัมภาษณ์), ที่ชุมชนตำบลน้ำหมัน อำเภอกำแพง จังหวัดอุตรดิตถ์ วันที่ 4 มีนาคม 2563
- ปิ่น กำแก้ว (ผู้ให้สัมภาษณ์), สนั่น อินทอง (ผู้สัมภาษณ์), ที่วัดน้ำหมัน ตำบลน้ำหมัน อำเภอกำแพง จังหวัดอุตรดิตถ์ วันที่ 15 มีนาคม 2562
- ประยุทธ์ อินทาสอน (ผู้ให้สัมภาษณ์), ธีร์กัญญา อินทอง (ผู้สัมภาษณ์), ที่ชุมชนตำบลน้ำหมัน อำเภอกำแพง จังหวัดอุตรดิตถ์ วันที่ 4 มีนาคม 2563
- ยวง อินทอง (ผู้ให้สัมภาษณ์), ธีร์กัญญา อินทอง (ผู้สัมภาษณ์), ที่ชุมชนตำบลน้ำหมัน อำเภอกำแพง จังหวัดอุตรดิตถ์ วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2565
- ลำไย คำแสนหลวง (ผู้ให้สัมภาษณ์), สนั่น อินทอง (ผู้สัมภาษณ์), ที่วัดน้ำหมัน ตำบลน้ำหมัน อำเภอกำแพง จังหวัดอุตรดิตถ์ วันที่ 15 มีนาคม 2562

